

Perukan tytöstä puutarhayrittäjäksi. Syrjäseudun nuoren naisen ammatinvalinnan taustoja 1950-luvulla

Marjukka Piirainen

Tarkastelen artikkelissa äitini Airan, 78-vuotiaan puutarhurin, ammatinvalintaa. 1950-luvulla koulutusmahdollisuuksia ei ollut Suomessa paljon etenäkään tytöille, mutta hänen synnyinseudullaan Kainuussa niitä oli erityisen vähän. Artikkelissa kysyn, kuinka Airasta tuli puutarhuri. Tutkimuksen aineistona ovat hänen kanssaan tekemäni muistitietohaastattelut ja tutkimusmenetelminä muistitietotutkimus ja etnografia. Airan muistojen analysointi tarjoaa näkökulmia lapsuuteen ja nuoruuteen Suomen rajaseudulla 1940- ja 1950-luvuilla. Ratkaisevia tekijöitä ammatinvalinnassa olivat Airan kansakoulussa, maatalouskerhossa ja kansanopistossa opettajiltaan saamansa opetus ja vaikutteet. He kaikki olivat itse innostuneita puutarhahoidosta ja vaikuttivat häneen rohkaisevasti. Silti urapolun alkuun pääsemiseksi tarvittiin myös sattumia. Artikkelini myös osoittaa, että puutarhurikoulutus oli poikkeus 1950- ja 1960-lukujen koulutuskentässä, koska sukupuolia ei harjoittelussa eikä koulussa eroteltu.

Tämän päivän nuoren oletetaan kouluttautuvan ja koulutusmahdollisuuksia on tarjolla runsaasti. Sen sijaan 1950-luvun alussa suurin osa (64 %) 15–19-vuotiaista oli jo työelämässä. Vuosikymmenen kuluessa yhä useampi nuori aloitti opiskelun, ja vuonna 1960 työskenteli nuorisosta enää puolet. Kansakoulun jälkeisiin opintoihin hakeuduttiin kuitenkin maaseudulla vähemmän kuin kaupungeissa. (Vehkalahti 2013, 64.) Tulevaisuuttaan suunnitelleen nuoren valinnanmahdollisuuksia rajasivat 1950-luvulla erityisesti syrjäseudulla¹ monet reunaehdot, kuten oppilaitosten ja ammatillisten esimerkkien vähäisyys, huonot kulkuyhteydet ja puutteet tiedon saannissa. Monet näistä ongelmista koskettavat syrjäseutujen nuoria vielä nykyäänkin (Armila ym. 2017; Armila ym. 2018).

Tarkastelen tässä artikkelissa² vuonna 1939 syntyneen äitini Airan poikkeuksellista ammatinvalintaa muistitietohaastattelujen ja etnografisen tarkastelun avulla. Aira on kotoisin kainuulaisen rajapitäjä Kuhmon sivukylältä, paikkakunnan murteella *perukasta*, ja koulutukseen hakeutuminen oli hänen ikäluokassaan ja lähipiirissä harvinaista erityisesti tytöil-

1 Syrjäseudusta ks. Hartikainen 2017, 23–25.

2 Artikkelini on kirjoitettu Suomen Kulttuurirahaston Kainuun rahaston apurahalla.

lä (A12; Tauriainen 2009, 395; vrt. Armila ym. 2018, 1208–1210). Aira kuitenkin suoritti puutarhurikoulutukseen kuuluneen kolmevuotisen harjoittelun, kävi kaksivuotisen Kempeleen puutarhurikoulun ja valmistui puutarhuriksi vuonna 1963. 1950-luvulla Kainuussa puutarha-alalla toimineet naiset olivat yleensä neuvoja, mutta Airasta tuli koristekasvien kasvihuoneviljelyyn suuntautunut ammattipuutarhuri ja puutarhayrittäjä. Aira on antanut luvan tutkimukselle ja henkilöllisyyden esiin tuomiselle, mutta katson silti pelkän etunimen käytön riittäväksi tässä tarkastelussa. Tutkimuskysymykseni ovat: Mistä Airan saamat virikkeet alan valintaan olivat peräisin? Mitkä tekijät mahdollistivat koulutukseen lähtemisen? Mikä merkitys eri tahojen kasvatustyöllä oli Airan uravalinnan muotoutumisessa? Tutkimus täydentää kuvaa nuorten ammatinvalintamahdollisuuksista sotienjälkeisenä aikana etenkin pohjoisella rajaseudulla ja nostaa tarkastelun kohteeksi vähän tutkitun aiheen, puutarhurikoulutuksen, poikkeuksena 1950–1960-luvulla vallinneessa sukupuolten erottelussa.

Puutarhaviljelyä on harjoitettu Suomen vanhoilla kulttuurialueilla maan eteläosissa jo satoja vuosia, mutta Itä- ja Pohjois-Suomen alueella se levisi kaupunkikeskuksia lukuun ottamatta hitaasti. Kajaanissa oli puutarhoja jo 1800-luvun lopulla, mutta muualla Kainuussa ja haja-asutusalueella sekä koriste- että hyötykasvit alkoivat yleistyä vasta 1930-luvulta lähtien, ja pihamaat olivat vielä 1950-luvulla yleisesti puuttomia. Puutarhaviljelyn leviämisen syrjäseuduille oli seurausta valistustyöstä, jota tekivät eri neuvontajärjestöt, erityisesti maamiesseurat ja Martat, sekä kansakoululaitos. Järjestöjen puutarhaneuvonta suuntautui etenkin 1900-luvun alkupuolella kotitarveviljelyyn sekä vihannesten ja marjojen kasvatukseen avomaalla omavaraisuuden lisäämiseksi ja sivuelinkeinojen hankkimiseksi. Välillisesti puutarhatietoutta Kainuuseen levittivät muut oppilaitokset, kuten kansanopistot, emäntä- ja talouskoulut. Lisäksi yksittäisillä edelläkävijöillä ja ”edistyksellisillä” talouksilla on ollut paikallisesti suuri merkitys. (Donner 2015, esim. 19, 74–76; 108–110; Piirainen 2011, 49–65; Simonen 1961, 409–421; Wilmi 2004; 56–59, 72–73.)

Puutarhakasvien käytön lisääntymisen edellytyksenä on ollut kasvien kasvatusta ja käyttöä koskeva tieto ja asenteiden muutos, mutta myös kasvien saatavuus sekä pohjoisen Suomen olosuhteissa kestävien kasvien ja kasvikantojen löytyminen. Aira on ollut avainhenkilö jo 50 vuotta Kuhmossa toimineen Palstalan puutarhan perustamisessa ja sen toiminnassa. Hän myös työskentelee edelleen alalla, jolle päätti 60 vuotta sitten lähteä. Palstalan puutarha kuului 1970–1990-luvuilla edelläkävijöihin taimistotuotteiden eli puiden, pensaiden ja perennojen kasvatuksessa Kainuussa ja oli paikallisesti merkittävä ryhmäkasvien tuottaja 2000-luvulle saakka. Airan lapsuudessaan ja nuoruudessaan saamat vaikutteet, tarjolla olleiden mahdollisuuksien hyödyntäminen ja tehdyt valinnat kietoutuvat siten osaksi kainulaisen puutarhakulttuurin vaiheita.

Tutkimusaineisto ja tutkimusmenetelmät

Tutkimuksen aineistona ovat muistitietohaastattelut, joita olen tehnyt vanhempieni ja etenkin äitini kanssa vuodesta 2004 alkaen. Muistitietotutkimuksella tarkoitetaan menneisyyttä koskevien tulkintojen tuottamista esimerkiksi haastattelumenetelmillä syntyneiden aineistojen avulla. Muistitieto on luonteeltaan konstruktiiivista ja yksi sen ominaispiirteistä on subjektiivisuus, mutta juuri subjektiivisuuden ansiosta se voi kertoa menneisyyden tapahtumista enemmän kuin faktat. Yksiselitteisen ”totuuden” tavoittaminen muistitietotutkimuksen avulla ei ole mahdollista tai edes tarpeellista; olennaista on, että sen avulla voidaan tehdä näkyväksi menneisyyden moniäänisyyttä. (Fingerroos & Haanpää 2006; Portelli 2006; Abrams 2010, 18–32.) Tässä tutkimuksessa muistitieto valaisee yhden henkilön elämäntulkua tietyssä elämänvaiheessa ja osoittaa yksittäisten tapahtumien merkityksellisyyttä muis-

telijan elämänhistoriassa. Lisäksi tutkimuksessa hahmotetaan kontekstia sekä menneisyyden tapahtumille että kerronnan nykyhetkelle.

Tutkimuksen pääaineisto muodostuu kolmesta Airan ammatinvalintaa koskevasta haastattelusta, joista yksi on tehty vuonna 2013 ja kaksi vuonna 2018. Ne ovat kertojalähtöisiä vapaamuotoisia teemahaastatteluita, joissa Aira nostaa esiin itse relevantteina pitimiään aiheita ja muistoja esittämiini laajoihin kysymyksiin, kuten ”Miten sinusta tuli puutarhuri?” Esitin tarkentavia kysymyksiä joko samassa yhteydessä tai haastattelun lopussa riippuen siitä, tuntuivatko lisäkysymykset häiritsevän muistelua. Vuosien 2004–2008 haastatteluja käytän ensisijaisesti taustatiedon lähteinä. Airan lapsuutta koskevat teemahaastattelut liittyvät kulttuurihistorian opintoihini, kotipihoja ja viljelykasveja käsittelevät haastattelut on puolestaan tehty perinteentutkimuksen pro gradu -tutkielmaani varten (Piirainen 2011). Haastattelukertoja on yhteensä 12 ja nauhoituksia hieman yli 11 tuntia. (Ks. Tutkimusaineisto.) Viittaukset haastatteluihin on merkitty lähdeviitteisiin haastattelunumeroilla A1–A12.

Haastattelutilanteissa kohtasivat informantin ja tutkijan lisäksi äiti ja tytär, mutta myös entiset työnantaja ja työntekijä, sillä olen aiemmalta ammatiltani puutarhuri ja työskentelin vuosia vanhempieni yrityksessä. Aira on ilmeisen tyytyväinen elämänuraansa, joten tapahtumat ja hyväksi koettuun lopputulokseen johtaneet seikat näyttäytyvät muistelussa myönteisinä. Asioiden erilaisella painotuksella on samoistakin tapahtumista mahdollista tuottaa erilaisia tarinoita, ja työurallaan menestyneiden on havaittu muistelevan uran alkuaikojen hankaluuksia erilaisessa sävyssä kuin vähemmän saavuttaneiden, joiden muistelun sävy on katkerampi (Peltonen 1996, 28). Muistelusta siis ilmenee, mitä kertoja pitää tämänhetkistä elämäntilanteestaan käsin muistamisen ja kertomisen arvoisena (Abrams 2010, 87).

Kerrontaan vaikuttavat myös kertojan persoonalliset piirteet sekä perheen ja yhteisön sosiaaliset odotukset ja ilmapiiri, jotka eivät Airan kohdalla tue negatiivisten tunteiden ilmaisua. Nämä vaikuttavat sekä itse kokemuksiin että niistä kerrontaan. (Esim. Kananen 2018.) Tiedostan tämän ja myös sen, että tulkinnassani voi olla sokeita pisteitä refleksiivisyyteen pyrkimisestä huolimatta (ks. Koskinen-Koivisto 2014; Koskinen-Koivisto 2016, 38–40). Airan arvomaailma on määrittänyt lapsuuteni kasvuympäristöä, mutta monet oman elämäni priorisoinneista ovat toisenlaiset. Pystyn kuitenkin ymmärtämään monia hänen valintojaan etenkin siksi, että tiedän hänen tekemänsä työn määrän ja tunnen realiteetit, joiden alaisena hän on sitä tehnyt. (Ks. Tedre & Pöllänen 2017, 130–133; Naarminen 2018, 106–143; vrt. Koskinen-Koivisto 2016, 38.) Silti – ja myös sen vuoksi – haastattelut ovat kertojalähtöisiä ja tutkimus aineistolähtöisiä. Airan ammatinvalinnan vaiheista muodostuva kertomus ansaitsee tulla kuulluksi, koska se valaisee omalta pieneltä osaltaan niitä reittejä, joita pitkin puutarhavalistus tavoitti kohdeyleisönsä. Artikkelin päätösluvussa tulkitseen kuitenkin Airan kerrontaa myös etnografisesti eli omien, haastattelujen ulkopuolisten havaintojeni valossa ja hiljaista tietoaani hyödyntäen (ks. Piirainen 2016; etnografisesta tutkimuksesta ks. esim. Hämeenaho & Koskinen-Koivisto 2014; Geertz 1973, 3–30.)

Tuttuutemme on vaikuttanut siihen, miten Aira asioista kertoo (ks. Koskinen-Koivisto 2014). Nyt muisteluun ei sisälly lainkaan pohjatietoja, joita vieras ihminen tarvitsisi ymmärtääkseen kerrottua. Aira esimerkiksi kuvailee itseään ainoastaan yhden kerran: ”minä, ujo maalaistyttö” (A10; ks. Armila ym. 2018, 1206). Hän ei ole myöskään muodostanut elämänvaiheistaan yhtenäistä elämäntarinaa, vaan haastatteluaineisto muodostuu erilaisista yksittäisistä muistoista ja mennyttä koskevasta muistelusta. Muistikuvat ovat oma-kohtaisia, eli muistelu ei sisällä toisilta kuultua muistitietoa (vrt. Latvala 2005). Se ei myöskään sisällä elämäkertamuistelulle tyypillistä menneen arviointia suhteessa nykypäivään

(vrt. esim. Hynninen 2017; Koskinen-Koivisto 2016) eikä myöskään nostalgisen menneisyyden kaipuun sävyttämää muistelua, vaikka muistelun sävy onkin positiivinen (ks. Korkiakangas 2013). Lapsuuden muistelu poikkeaa yleensäkin omaelämäkerran tuottamisesta episodimaisuutensa vuoksi. Kun omaelämäkerrallisessa muistelussa tapahtumat yleensä liitetään toisiinsa syy-seuraussuhtein, lapsuudesta kerrotaan usein yksittäisinä tapahtumina. (Korkiakangas 2013; Korkiakangas 1996, 36–38, 328–332.) Ulkopuolinen haastattelija sai luultavasti Airan itsensä käsittelemään mielikuvansa selkeämmäksi kokonaisuudeksi. Siksi kuva, jonka tässä tutkimuksessa nuoresta Airasta ja hänen valinnoistaan esitän ei ole Airan luoma kokonaiskuva, jonka hän haluaa itsestään ja elämästään esittää, vaan minun muodostamani tulkinta niistä aineksista, joita hän on kerronnallaan tuottanut.

Tutkimusaineistosta erottuu erillisiä muistikuvia ja tapahtumakuvauksia, jotka toistuvat useissa haastatteluissa. Ne ovat jälkiä latautuneista hetkistä, jotka ovat herättäneet tunteita, ja olen nimennyt ne avainmuistoiksi. Etnologi Pirjo Korkiakangas käyttää termiä avainpiste kuvaamaan omaelämäkertaa kuvittavaa tai sen käännteitä perustelevaa lapsuudenaikaista muistoa. Erityisesti eloisat, välähdyksenomaiset muistot ovat todentuntuksia ja voivat synnyttää tunnetiloja tai aistimuksia menneisyydestä. Siksi ne ovat merkityksellisiä identiteetin rakennuspuita. (Korkiakangas 1996, 35, 323; Tuomaala 2004, 35.) Avainmuistojen pelkistäminen on kiteyttänyt niiden sisällön kolmeen ryhmään: käännekohtat, esteettiset elämykset ja omaehtoinen työskentely. Tässä tarkastelussa ne toimivat ensisijaisesti Airalle merkityksellisten kokemusten osoittajina (vrt. Hynninen 2017, 60–63).

Historiantutkija Sinikka Selin on tarkastellut väitöstutkimuksessaan 1950–1960-luvun helsinkiläisnuorten ammatinvalintaa. Yhteiskuntaluokka on tekijä, joka vaikutti suuresti helsinkiläisnuorten ammatinvalintaan esimerkiksi koulunkäynnin taloudellisina resursseina. Se näkyi myös tavoitteiden asetelussa esimerkiksi haluna pysyä samassa yhteiskunnallisessa asemassa kuin vanhemmat, epäluulona kouluttautumista kohtaan tai luokkanousun tavoitteluna. (Selin 2018.) Luokka näyttäytyy keskeisenä tekijänä myös sosiologi Mari Käyhkön väitöstutkimuksessa, jossa hän tarkasteli siivoojiksi kouluttautuvien tyttöjen ammatinvalintaa ja työuran muotoutumista 1990–2000-luvulla (Käyhkö 2006). Käytännöllinen ja ruumiillinen puutarhatyö sijoittuu siivoustyön tapaan alas ammattien hierarkiassa, jossa teoreettinen koulutus ja henkinen työ ovat arvostettuja. Selinin laatimassa neliportaisessa tutkimusajankohdan ammattiasemaluokittelussa puutarhayrittäjä luetaan kuitenkin toiseksi ylimpään luokkaan, henkisen työn tekijöiden joukkoon (Selin 2018, 145, 395).

Airan kerronnassa ei ole havaittavissa luokkatietoisuutta, halua päästä pois vallitsevasta tilanteesta tai tietyn yhteiskunnallisen aseman tavoittelua. Hyödynnän aineistolähtöisessä tarkastelussani silti Selinin käyttämiä taloudellisen, sosiaalisen ja kulttuurisen pääoman käsitteitä. Taloudellista pääomaa ovat opintoihin käytettävissä olevat resurssit, mutta siihen liittyvät myös nuoren omat tavoitteet taloudellisen itsenäistymisen nopeudessa sekä se, miten tärkeää on varmuus tulevasta työllistymisestä ja tulotasosta. Kulttuuriseen pääomaan kuuluvat esimerkiksi ajattelumallit, ”maku” ja tutkimukset sekä asenteet ja arvot, kuten suhtautuminen koulutukseen ja työhön. Sosiaalista pääomaa ovat henkilösuhteet ja verkostot, joihin nuori kuuluu ja jotka tarjoavat nuorelle esimerkkejä ja konkreettista apua. (Selin 2018, 35–37; ks. Bourdieu 1986.)

Puutarhakulttuurin kehitys kytkeytyy monin tavoin naisten työhön ja mahdollisuuksiin toimia omassa ympäristössään, joten havainnoin aineistoa myös sukupuolen näkökulmasta. Sosiologi Eeva Jokisen luoma käsite sukupuolittaisuus, jota myös Selin käyttää, tarkoittaa yksinkertaistaen sitä, että naisilla ja miehillä on ollut tapana tehdä erilaisia asioita ja tämä on tuntunut luonnolliselta. Nämä tavat eivät kuitenkaan ole yksilön ominaisuuksia ja sekä miehet että naiset voivat toimia nais- tai miestapaisesti. Sukupuolitavat organisoituvat hete-

rotapaisesti, eli nais- ja miestapojen ajatellaan täydentävän toisiaan. Sukupuolitapaisuus on joustavampi käsite kuin sukupuolijärjestelmä tai -sopimus ja sopii siksi paremmin yksilöiden toiminnan analysointiin. (Jokinen 2004; Selin 2018, 38; Ikonen 2008, 209–210.)

Lapsuudenkoti – työtä ja turvallisuutta

1900-luvun alkupuolen maalaislapsuuden yleiskuvaa leimaavat yleisesti niukkuus ja työnteko, mutta esimerkiksi poliittiset ja uskonnolliset sidokset synnyttivät lapsille erilaisia kokemusmaailmoja (Tuomaala 2004, 86). Yhteiskuntaluokka on pitkälti määrittänyt ihmisten elinpiiriä ja kokemusmaailmaa esimerkiksi teollisuuspaikkakunnilla ja alueilla, joilla on suuria varallisuuseroja (esim. Rantanen 2013; Naarminen 2018; Vanha-Similä 2017; vrt. Hynninen 2017, 123). 1900-luvun alkuvuosikymmenten Kuhmo oli kuitenkin sosiaalisesti hyvin homogeenista aluetta. Paikkakunnalla ei ollut kartanoita, aatelissukuja tai suuria teollisuuslaitoksia ja pääosa maapinta-alasta oli valtion omistuksessa. Maakunnan köyhän talollisväestön elintaso ei poikennut suuresti mökkiläisten elintasosta ja esimerkiksi vuoden 1918 sota oli ohitettu maan eteläosiin verrattuna vähäisin vaurioin. (Wilmi 2003, 166–179, 287–290; Romppainen 2017, 46, 616–618.)

Ennen talvisotaa syntynyt Aira on toiseksi vanhin pienviljelijäperheen seitsemästä lapsesta. Airan muistettu lapsuus sijoittuu sotien jälkeiseen jälleenrakennuskauteen, jota leimasi pula-aika ja sota-aikojen henkisistä ja aineellisista vaurioista toipuminen (Hytönen 2013; Malinen 2017, 27–28). Kuhmo kuului talvisodassa sotatoimialueeseen ja kärsi sotien aikaan pahoja vaurioita (Wilmi 2003, 475–496). Airan lapsuudenkoti oli pientila, jonka vanhemmat olivat ostaneet naimisiin mentyään. Koti pitäjän länsiosassa säästy, mutta isä haavoittui jatkosodassa ja invalidisoitui. Perheen toimeentulo hankittiin maanviljelyllä ja karjanhoidolla; talossa oli hevonen, muutamia lemmiä sekä lampaita. Talous oli pitkälti omavarainen, kuten seudulla yleensäkin tuohon aikaan, mutta isä hankki ajoittain lisätuloa työskentelemällä savotoilla terveydentilan sen salliessa. Airan koki lapsuutensa turvallisena, vaikka koti oli vaatimaton ja lapsuusaika aineellisesti niukkaa, mutta niin oli käytännössä kaikilla muillakin. (A1; A2; A3; A5; A8; vrt. Malinen 2017, 24–31.)

Airan vuonna 1911 syntyneiden vanhempien kotitilat Hyrynsalmella ja Kuhmossa olivat kainuulaisittain varsin suuria tiloja ja samantapaisia koteja, joiden arvoihin kuului esimerkiksi raittius (A1; A3; A5; Wilmi 2003, esim. 285, 321; Matikka 2009). Äiti oli käynyt kansakoulua neljä vuotta ja isä kaksi vuotta. Molemmat olivat käyneet myös Kainuun kansanopiston. (A1; A3; A10; A12). Aiemmissä tutkimushaastatteluisani on käynyt ilmi *edistyksellisten* talouksien merkitys alueella. Edistyksellisissä taloissa haettiin oppia ja otettiin käyttöön uusia innovaatioita. (Pirainen 2011, 60–61.) Airan vanhempien kodit ja sukupaiikat olivat tällaisia taloja. Oman tilan pienuudesta huolimatta siellä vaalittiin lapsuudenkodeista saatua henkistä perintöä ja myönteistä suhtautumista muutoksiin, minkä voi nähdä perheen kulttuurisena pääomana.

Syntyvyys nousi Suomessa voimakkaasti noin vuosi jatkosodan päättymisen jälkeen syksyllä 1945. Niin kutsutut suuret ikäluokat elivät nuoruuttaan 1960-luvulla, jolloin elinolosuhteet olivat jo helpottuneet. 1930-luvulla syntyneiden nuoruutta 1950-luvulla leimasi sen sijaan sodan läheisyys ja jälleenrakennusajan puute, mikä liitti heitä yhteen heidän vanhempiansa sukupolven kanssa. He olivat nähneet, miten vanhemmat joutuivat ponnistelemaan selviytyäkseen arjesta. (Vehkalahti 2013, 57–58.) Tämä näkyy myös Airan muistelusta. Vanhempien suuri työn määrä tulee haastatteluissa toistuvasti esiin, samoin Airaa vuotta vanhemman veljen, joka joutui jo kansakoululaisena olemaan isän apuna metsätoissa (A1;

A2; A3; A5; A11; A12). Airakin tottui ahkeraan työntekoon jo lapsena, mikä oli 1900-luvun alkupuolella maaseudulla tavallista (A1; A3; A5; A9; Korkiakangas 1996; Tuomaala 2004). Airalle jäi silti tilaisuuksia myös leikkiin, ja työntekoon liittyvä muistelussa positiivinen sävy. Perheiden toimeentulo oli pitkälti kiinni omavaraisuudesta ja käden taidoista ja työn tekeminen itsestäänselvyys, jonka myös lapset sisäistivät (A1; A2; A3; A11; Tauriainen 2009, 396):

[M]ulla oli kyllä sitten ihan niinku semmoinen into tehdä, että... että... kyllä niinku tein, tein töitä mielelläni kotona. – M: Osaatko sä sanoa, mistä se lähti, että se on ollut mieleistä? – A: Se työ? – M: Niin. – A: No ehkä se on kuitenkin ollut se... kun sitä on, eihän sitä voi,³ hyvänen aika, kun näkee, että äitillä ja isällä on hirveästi töitä, ja niinku [isovelikin], niin miten pienestä se on ollut, tai nuoresta niin siellä pöllimetässä isän kanssa (...) (A11.)

Omavarainen, koneistamaton maatalous on nähty elämäntapana, johon sisältyy olennaisena osana ruumiillisen työn ja yleensä työteliäisyyden arvostus. Lasten opettaminen työntekoon on siten ollut paitsi elämisen ehto myös tärkeä kasvatus- ja sosiaalistamiskeino. (Korkiakangas 1996, 76–79; Tuomaala 2004, 141–159.) Sekä vanhempien että lasten työtehtävät noudattivat suurimmalta osin perinteistä agraarista sukupuolten välistä työnjakoa (Löfström 1999). Rajoja kuitenkin myös rikottiin: isäkin teki kotitöitä, hoiti lapsia, osasi lypsää ja teki navettatöitä tarvittaessa. Vanhimmista lapsista isovelki oli isän ja Aira äidin apuna, mutta toisten työt ja erityistehtävät jakaantuivat pitkälti taipumusten ja kiinnostuksen eikä sukupuolen mukaan. Tyttöihin ja poikiin myös suhtauduttiin samanarvoisesti. (A1; A2; A3; A11.) Työhön kasvattamisessa olivat apuna äidin juttelu, laulut ja lorut työtä tehtäessä sekä isän lapsille tekemät pienoistyökalut (A1; A3; A5; A11; ks. Korkiakangas 1996, 120–124; vrt. Malinen 2017, 29–30). Lasten tahtoa ei pyritty murtamaan kuten perinteisessä agraarikasvatuksessa, vaan vanhempien suhtautuminen lapsiin ja heidän tekemäänsä työhön oli kannustavaa ja kiittävää (vrt. Tuomaala 2004, 83–84). Vanhemmilla oli myös tapana ohjata työhön pakottamatta (A3; A11):

[K]un aina ei ois kehannu lähtee eikä, joku itellä oma homma ehkä oli kesken mieleisempi ja... no onhan niitä. Mutta tuota, eipä sitä ollut, eipä sitä ilennyt sitten olla kun toinen niin nätisti pyytää. (A11.)

Airan kerronnasta on vaikea löytää viitteitä luokkatietoisuudesta, ainoastaan toteamuksia isommista ja pienemmistä taloista ja mökeistä. Perheessä oli monta lasta ja kotitila niin pieni, ettei sen tarvinnut säännöstelyn aikaan luovuttaa elintarvikkeita kuten isompien talojen (A3). Lasten vaatuksesta puhuttaessa Aira mainitsee hämmästyksestään, kun leirillä olleella ”rikkaan talon” tytöllä oli uusi polkupyörä ja iso reikä hameessa, eivätkä nämä hänen mielestään sopineet mitenkään yhteen (A3). Airan kotona vaatteiden tuli olla puhtaat ja ehjät, ja lisäksi lapsilla oli aina hyvät ja oikean kokoiset vaatteet ja kengät. Tämä ei ollut pula-aikaan itsestään selvää; työlläkin saattoi olla pienentämättömät miesten takit päällysvaatteina, vaikka pukeutuminen oli muutoin sukupuolen mukaista. (A3; A4; Nevala & Hytönen 2015, 165–165.) Luen kodin tarjoamaksi sosiaalisesti pääomaksi sen, että lapsen ei ole tarvinnut tuntea itseään huonommaksi kuin muut. Kadehdittavia esimerkkejä ei ollut ympärillä, koska kaikilla oli niukkaa. Vanhemmat olivat saaneet kodeistaan, kansakoulusta ja kansanopistosta kulttuurisena pääomana käsityötaitoja ja kekseliäisyyttä, jotka kompensoivat taloudellisen pääoman vähyyttä. Rahalla ei muutenkaan ollut erityistä arvoa aikana,

3 Alleiviivatut sanat tarkoittavat haastateltavan painotuksia.

jolloin tavaraa ei ollut saatavilla, arvokasta pääomaa olivat sen sijaan ahkeruus ja monitaitoisuus.

Kansakoulujen yleistyminen merkitsi 1900-luvun alussa lapsen roolin muuttumista perhetalouden potentiaalisesta työvoimasta koululaiseksi, mikä kytkeytyi perheiden taloudellisiin resursseihin ja kulttuurisiin arvostuksiin (Tuomaala, 88–89). Vuonna 1921 voimaan tulleen oppivelvollisuuslain toteuttaminen käytännössä oli Kuhmossa hidasta pitäjän laajuuden ja köyhyyden, harvan asutuksen ja heikkojen kulkuyhteyksien vuoksi. Lisäksi talvisodan aikana tuhoutui viisi kansakoulua varusteineen, joten Kuhmo tuli täydellisen oppivelvollisuuden piiriin vasta 1940-luvun lopulla. (Heikkinen 1995, 143–144, 251, 296.) Aira kävi kansakoulun viiden kilometrin päässä sijainneessa kaksiopeettajaisessa kyläkoulussa ja jatkokoulun 25 kilometrin päässä kirkonkylällä. Keskikouluun vanhimmat lapset eivät edes pyrkinneet, vaikka vuonna 1948 toimintansa aloittanut Kuhmon kunnallinen kokeilukeskikoulu paransi kuhmolaisnuorten jatko-opiskelumahdollisuuksia. Koulunkäynti kortteeriasumiseen saattoi silti olla hankalaa etenkin syrjäkyläisten lapsille, ja moni palasi ensimmäisten luokkien jälkeen kansakouluun. (Hyrrö 2015; Wilmi 2003, 418.)

Aira kuuluu ikäluokkaan, jonka lasten elämää maanomistus pitkälti määräsi: etenkin maaseudun pientiloilla nuoruus oli 1950-luvun alussa lyhyt, jos sitä oli ollenkaan. Talollisten lapsilla oli töitä kotona, maata omistamattomien lapset joutuivat sen sijaan lähtemään pois kotoa itseään elättämään jo varhain. (Korkiakangas 1996, 327; Vehkalahti 2013, 61–63.) Airan kotona omavaraisuus riitti ruokkimaan oman väen ja työtä oli paljon, joten hän oli kansakoulun jälkeen kotona 16-vuotiaaksi asti ja vielä kansanopistovuoden jälkeen (A10; A11). Kotona vietetty aika merkitsi harkinta-aikaa ammatinvalintaan, mikä ei ollut välttämättä tuon ajan nuorille mahdollista edes kaupungeissa esimerkiksi taloudellisten syiden vuoksi (Selin 2018, 163–166). Taloudellista pääomaa ei siis ollut erityisen paljon, mutta kuitenkin riittävästi harkitun ratkaisun tekemiseen.

Innostuksen juurilla: elämyksiä, esimerkkejä, oppia ja omaa tekemistä

[M]inusta ne tuoksu siis aivan ihanalle ja minä kävin aina leyhäyttämässä niitä ja... sitten nytkin kun tomaatin tainta haistelen, silloin kun ne on pieniä, ei sitten tietysti se haisee sitten jo erilaiselle kun on iso kasvi, se tulee se kiva tunne siitä ja se... tuoksu... kun tuoksu tulee niin tunne tulee tietysti siitä.
(A11.)

Airalle on jäänyt kasveista monia eläviä muistikuvia. Vanhin muisto koskee pieniä tomaattintaimia, joiden tuoksu herättää edelleen mielihyvää. Hänen ympäristössään oli kasveja ”vanhan pirtin aikaan” varhaislapsuudessa kuitenkin vain vähän: akileijoja pihalla, joitakin kukkia ikkunalla ja pirtin seinustalla tomaatteja, joiden sadon äiti jakoi lapsille: sisustan hän syötti vauvalle, kuoriosan antoi vanhemmille sisaruksille. (A5; A7; A9; A10; A11.) Myöhemmin äidillä oli paljon huonekasveja, jotka nousevat Airan muistelussa voimakkaasti esiin. Kukat olivat äidille tärkeitä ja hän oli hyvin taitava niiden kasvattamisessa ja kukittamisessa. Huonekasvit olivat kuitenkin *äidin* kukkia, hänen omaa toiminta-alueitaan, johon Airalla ei ollut asiaa. (A5; A6; A7; A9; A10; A11; A12.)

Kuhmolaispihoilla ei ollut tuolloin vielä yleisesti koristekasveja, mutta Airan kansakoulunopettaja oli innokas puutarhaharrastaja ja koululla kasvaneet kasvit tekivät Airaan syvän vaikutuksen. Valkoiset syreenit koulun eteläseinustalla olivat kesällä kauniita ja ukonhatut kukkivat vielä syyskuussa koulujen alkaessa, samoin leijonankita, joka oli ”ihmeellinen

kukka”. Puutarhamansikka oli Kuhmossa harvinainen kasvi tuohon aikaan, vaahtera vielä harvinaisempi, mutta opettajan puutarhasta haettiin niiden värikkäitä lehtiä syksyllä piirustustunnille. (A5; A7; A10; A11.) Puutarhavalistusta levitettiin 1900-luvun alkupuolella syrjäseuduille tietoisesti lasten välityksellä kansakoulupuutarhojen sekä maatalouskerhotoiminnan avulla (Syväoja 2004, 177–180; Simonen 1961, 186–197; Simonen 1953). Airan koululla oli kasvimaa, jonka tuotteita käytettiin koulun keittolassa ja jota lapset kävivät joi-takin kertoja kesässä kitkemässä, mutta lasten omia viljelypalstoja koululla ei ollut (A5; A11).

Kansakoulu myös avarsi maailmankuvaa. Koululaisten retkestä Kajaaniin tuli Airalle merkityksellinen tapahtuma, sillä vierailu seminaarin puutarhan kasvihuoneessa synnytti lähtemättömästi mieleen jääneen elämyksen (A7; A10; A11):

[M]minä olin varmaan 4. luokalla kansakoulussa, kun me käytiin (merkitsevällä äänellä) retkellä Kajaanin seminaarin puutarhassa. – A-haa! – Ja siellä oli semmonen, en, en muista tämän puutarhurin nimeä mutta se oli.. valtavan hyvin hoiti sen puutarhan. Se oli siis aivan satumaa kun käytiin siellä. Ja siellä oli näitä akvaarioita esimerkiksi (naurahtaa) oli sitten vielä, kuule siellä kasvien lomassa. – Oho – (...) [S]Jehän oli semmoinen hyvin.. nätti se rakenuskkin, ja erikoinen. (...) Niin se oli semmonen elämys. Minä aina muistan kun minä niitä portaita kävelin siihen, kun siitä ovesta tultiin niin niinku tavallaan laskeuttiin siihen.. yhteen osastoon, se oli vähän semmonen moniosastoinen se puutarha, mutta se korkein huone jossa oli isoja kasveja.. ja.. niin se ahaa-elämys, se oli kyllä niin ihana. (A10.)

Aistimuksellisen elämyksen taustalla oli seminaarin puutarhuri Pasi Ailio, jonka rooli kainuulaisen puutarhakulttuurin kehittämisessä oli huomattava. Hän loi työuransa aikana vuosina 1909–1952 Kajaanin seminaarin puutarhasta mallipuutarhan, jota käytiin katsomassa myös kauempaa. Ailio teki paljon kasvikokeiluja ja muun muassa hankki kasvihuoneeseen trooppisia kasveja, akvaarioita ja jopa kanarialintuja. (Heikkinen, R. 2000, 46–47, 84–85.)

Yksi tärkeimmistä tekijöistä Airan puutarhainnostuksen synnyssä oli maatalouskerho, johon pääsi mukaan 12-vuotiaana. Maatalouskerhotoiminnalla pyrittiin maaseudun nuorista kasvattamaan työteliäitä, itsenäiseen työskentelyyn pystyviä ja taloudellisesti ajattelevia viljelijöitä. Myös henkisiin harrastuksiin kiinnitettiin huomiota. Toiminnan päätaivoitteena oli yritteliäs, ammattitaitoisen ja sosiaalisesti valveutunut kansalainen. (Simonen 1953, 205, 208.) Airan kotikylällä toimintaan kuului eri taloissa järjestettäviä kerhokokouksia sekä oman kerhopalstan hoitoa. Kerhopalsta oli kotiin tehtävä yhden aarin kokoinen kasvimaa, jonka kerholainen sai itse suunnitella tiettyjen raamien puitteissa. Veli joutui tyytymään helppohoitoisiin lajeihin muiden töiden vuoksi, mutta Aira valitsi omalleen monenlaisia vihanneksia ja lisäksi kukkia. Siemenet hän kävi ostamassa 12 kilometrin päässä olevasta kaupasta polkupyörällä. Isä kunnosti lasten kerhopalstoja varten palan peltoa ”parhaalta paikalta” etelärinteestä talon läheltä, mutta muuten lapset tekivät ja hoitivat palstansa itse. Kerhoneuvoja kävi kotona useita kertoja kesässä tarkastamassa palstan ja antamassa ohjeita. Kulut ja tehdyt työtunnit kirjattiin ylös, sato punnittiin ja tuotto arvioitiin rahassa. Aira sai myös hieman myyntituloja porkkanoista, joita isä vei kauppaan kirkolla käydessään. Kerhoneuvoja oli ”edistyksellinen” ja innostava persoona, joka sai nuoret mukaan. (A2; A5; A7; A10; A11; A12.) Oman, onnistuneen työn tulokset tuottivat tekijälle mielihyvää:

[M]ulle se oli kyllä tärkeä, minä muistan että minä joskus kun... yölläkin heräsin ja saatoinkin käydä sitten pirtissä niin minun piti kahtoo sinne, kasvimaalle, silloin yöllä (naurua). – Ihan tosi (naurua). – Ihaila sitä että, yritin pitää sen puhtaana ja.. sitten mulla oli rivit sillä tavalla, kato näin, että ikkunasta näki näin että ne meni, (naurahtaa) se oli riviä myöten katottiin siihen, niin se oli hyvän näköinen (naurua äänessä). (A10.)

Kodin pihamaasta, joka oli ajan tapaan lähes kasviton, muodostui Airan oma tila toimia ja toteuttaa itseään maatalouskerhosta saatujen oppien avulla. Hän kaivoi itse kukkapenkkejä ja istutti koivuja kiviseen maahan työn raskaudesta huolimatta. Kukantaimia ei juuri ollut tarjolla, joten niiden haku mummolasta edellytti omatoimista 24 kilometrin polkupyörämatkaa; aarteekseen saamat kasvit hän kuljetti kotiin pahlavilakassissa pyöräntarakalla. (A5; A7; A10; A11; A12.) Vaivannäkö tuli myös palkitukseksi ja taimet lähtivät kasvamaan:

[K]eisarin kruunaksi sanottiin sitä, sitä ruskoliljaa jonka minä toin sieltä ja sitä ensimmäistä nuppua ootin. Kun minä näin, että sieltä alkaa nappu tulla ja, minä ootin, minä ainu kamarin ikkunan aukasin sitten ja katoisin että joko se on auennu. Ja sitten kun se oli auennu niin minä juoksin sinne, ja mitenkähän kauan minä kökötin sen kukan ääressä, ja minusta se oli maailman ihain kukka. (A7.)

Elämyksiä tuottaneen oman harrastuksen viriämisen edellytyksenä oli perinteinen naisten toimintaympäristö, kotipiiri. Ensimmäiset omat kasvinsa hän sai sedän vaimolta ja huonekasvit olivat yleisesti emäntien kiinnostuksen kohteita. Puutarhatyö ei silti näyttänyt Airan lapsuudenaikaisessa kokemusmaailmassa erityisen sukupuolittuneena. Olennaisia tekijöitä oman puutarhainnostuksen viriämisessä olivat kodin ulkopuolelta saadut vaikutteet ja ohjaus. Niitä tarjosivat kasveista kiinnostunut kansakoulunopettaja, seminaarin puutarhuri ja kerhoneuvoja, jotka olivat kaikki miehiä. Kerhopalstat olivat samanlaisia sekä tytöille että pojille. Myöhemmin Airaan vaikuttanut Mieslahden kansanopiston mielenkiintoisesti asioita selittänyt, pätevä ja innostava puutarhaopettaja oli sen sijaan nainen (A10; A11; A12):

Ja siellä oli niin mukava puutarhaopettaja, (...) tietysti tällaiset henkilöt vaikuttaa (...) Semmoisena aikana kun on justiin ammatinvalintakin, niin että jos on (nauraa) mukava ihminen niin, niin sitten... siihen innostuu eri tavalla. (A12.)

Innostuneisuus on piirre, jonka Aira liittää ammatinvalintaansa vaikuttaneisiin ihmisiin. Äidin tomaatintaimet ja sisäkukat toimivat ensimmäisenä kiinnostuksen herättäjinä. Näen äidin toimineen myös esimerkkinä itsensä toteuttamisesta ja oman tilan ottamisesta. Hän oli vahva nainen, joka ei ollut halunnut suuren talon miniäksi; lypsimestari, joka teki omassa navetassaan lapsuutensa unelmatyötä (A2; A5; A11; vrt. esim. Hynninen 2017, 174–176). Hän kaunisti kotinsa kukilla ja nautti niiden hoitamisesta, mutta halusi tehdä sen itse, jaksamatta harrastustaan tyttärensä kanssa. Opettaja vahvisti Airan kiinnostusta, ja asiastaan innostuneelta kerhoneuvojalta saatu oppi tuotti onnistumisen kokemuksia omasta kasvien kasvatuksesta. Kodin ilmapiiri ja vapaus tehdä kiinnostavia asioita mahdollistivat nuorelle tytölle poikkeuksellisen aluevaltauksen: kodin pihamaan haltuun ottamisen ja omaehtoisen toiminnan viriämisen.

Airan ammatinvalinta: sattumien summa?

Ammatinvalinta ei näyttäydä Airan kerronnassa päämäärätietoisena pyrkimyksenä kohti haluttua tavoitetta vaan pikemminkin sattumuksien summana, erilaisina risteyskohtina ja mieleen jääneinä hetkinä. Yksi tärkeimmistä oli, kun opettaja sanoi kansakoulun oppitunnilla toivovansa, että joku hänen oppilaistaan kävisi puutarhuriksi (A10; A11). Aira oli kiinnostunut kasveista, joten opettajan sanat lankesivat otolliseen maaperään. Tapahtumien aikajärjestys ei käy haastatteluista varmasti ilmi, mutta edellä kuvattu seminaarin puutarhassa käynti, joka oli merkittävä Airan tulevan ammatinvalinnan kannalta, on ollut tuolloin todennäköisesti tehty.

Se jotenkin tuntuu niin, minä aattelin, että kyllä se minua kiinnostais, että... että se silloin tuli se semmoinen, että no, ehkä minusta tulee puutarhuri (nau-rahtaa). (A11.)

Nuorten saamat vähäiset kosketukset eri alojen ammattilaisiin olivat yksi uratavoitteiden asettamiseen vaikuttaneista tekijöistä etenkin syrjäseudulla. Tyttöjen lähipiiristä ei kuitenkaan löytynyt monia esimerkkejä erilaisissa ammateissa toimivista naisista edes Helsingissä, joka oli valtakunnallisesti edelläkävijä jatkokoulutus- ja ammattivaihtoehtojen osalta (Selin 2018, 190–191). Kaupungeissa oli nuorille silti tarjolla ammatinvalinnanohjausta, toisin kuin maaseudulla (Selin 2013 ja 2018; Rahikainen 2003, 176–180). Myös opiskelemaan lähtö toiselle paikkakunnalle voi olla nuorelle kynnyskysymys (Käyhkö 2006, 61–62; Armila ym. 2018, 1206–1208). Tärkeä askel Airan, kuten monen muunkin kainuulaisnuoren uranvalinnassa oli herännäishenkinen Kainuun kansanopisto Paltamon Mieslahdessa. Kansanopisto tarjosi käsitöiden opetusta, tuntumaa eri ammateista ja tietoa jatko-opiskelumahdollisuuksista, ja sen asuntola mahdollisti opiskelun myös kauempaa tuleville. Käytännön opetus oli kuitenkin pitkälti eriytetty sukupuolen mukaan, joten tytöille opetettiin tekstiili- ja kotitaloustöitä sekä karjanhoitoa, pojille puu-, metalli- ja maataloustöitä sekä koneoppia. (Kemppainen & Pykäläinen 2009, 97–119, 128; A10; A12.)

Kolmannen käännekohtan aiheuttajana oli sairastuminen. Aira kävi talvikauden kestäneen kansanopistolinjan 16-vuotiaana yhdessä isoveljen kanssa. Keväällä koulun päätyessä hän sairastui angiinaan eikä pystynyt matkustamaan kotiin kuorma-auton lavalla toisten kuhmolaisten mukana. (A10; A11.) Huonot kulkuyhteydet etenkin kelirikko- ja kulkuvälineiden puuttamisen vuoksi olivat tuolloin arkea Kuhmossa, jossa osaan kylästä saatiin tie vasta 1950-luvulla (A1; Wilmi 2003, 401–402; Hyyrö 2015, 141). Taudin ankaruus ja kelirikko pitivät Airan opistolla, jonka johtaja ehdotti hänelle jäämistä alkamassa olleeseen talouskouluun. (A10; A11; A12.) Kansanopiston viisi kuukautta kestäneellä Kotitaloudellisella kesäkurssilla annettiin opetusta erilaisista maaseudun kotitalouksien töistä kuten puutarhanhoidosta (Kemppainen & Pykäläinen 2009, 118–119). Kiinnostus kasveihin ja maatalouskerhossa saatu kokemus niiden kasvatuksesta olivat hyvä pohja uusien asioiden omaksumiselle, ja Airan harjoitustyönä tekemästä pihasuunnitelmasta päätellen opetus on myös ollut hyvää (A10). Tutustuminen kansanopiston koristekasvi-istutuksiin, kasvilavoihin sekä osaava ja innostava puutarhaopettaja herättivätkin Airassa uudenlaisen kiinnostuksen puutarhatyöhön (A10; A11; A12).

Olennaista syrjäseudulta opiskelemaan lähtemisessä oli tieto koulutus- ja harjoittelupaikoista, jota tarjosivat sanomalehdet. Suomessa toimi 1950- ja 1960-lukujen taitteessa viisi puutarhurikoulua, joista yksi oli ruotsinkielinen ja yksi tarkoitettu vain naisoppilaille. Kaksi vuotiseen puutarhurikouluun pääsyn edellytyksenä oli harjoittelu maataloushallituksen hyväksymissä ja puutarhaoppilaitosten alueellisesti valvomissa harjoittelupuutarhoissa.

Harjoittelun kesto oli kansakoulun käyneiltä kolme vuotta ja keskikoulun käyneiltä kaksi vuotta, ja se tuli suorittaa useammassa kuin yhdessä puutarhassa. (Törmä 1956; Simonen 1961, 360–369.) Työharjoittelu kuului myös joidenkin ammattioppilaitosten pääsyaati-muksiin. Harjoittelu antoi pohjaa kouluopetukselle ja varmisti soveltuvuutta alalle. (Selin 2018, 67; Laukia 2013, 178.) Lehdessä ollut ilmoitus puutarhaharjoittelijan paikasta Kajaanin seminaarin puutarhalla oli ratkaiseva tekijä Airan ammatinvalinnan kannalta. Kauem-mas hän ei olisi lähtenyt, mutta seminaarin puutarhasta hänellä oli jo mielikuva. Seminaa-rilla ei ollut majoitusta toisin kuin myöhemmissä harjoittelupaikoissa, mutta Kajaanissa Aira sai asua tätinsä luona. (A10; A12; vrt. Armila & al. 2018, 1207–1208.)

Harjoittelun alkuvaiheessa Aira koki vielä epäilyksen hetken, josta hän kertoo kahdessa haastattelussa (A10; A11).

[S]inne tulin linja-autossa ja jäin pois ja sitten kävelin kotiin, niin muistan minä miten sitä rinnettä, (...) rinnettä nousin niin minä aattelin että viisi vuot-ta, miten minä jaksan viisi vuotta opiskella ennen kuin minä oon puutarhuri. kolme vuotta pitää olla harjoittelijana ennen kuin pystyy hakemaan kou-luun, ja kaksi vuotta on koulu, minä tiesin ne jo, – Mm – sitten. Että se tuntu ihan mahottoman pitkälle se aika. Että miten minä jaksan. (A10.)

Kotiin vaaranrinnettä nousseella 19-vuotiaalla on ollut takanaan vähintään yksi, mutta todennäköisesti useampikin kuusipäiväinen työviikko puutarhalla, seitsemän kilometrin pyörämatkat aamuin illoin harjoittelupaikan ja kortteerin välillä, uuden opettelua, jännitystä miesseminaarilaisten töiden ohjaamisesta, pitkä linja-automatka Kajaanista kotikylän ris-teykseen ja viiden kilometrin kävely kotiin. Aira kuitenkin jatkoi, sai Kajaanissa ollessaan tietoa muista harjoittelupaikoista ja alkuun päästyään oli valmis hakeutumaan muualle Suo-meen (A11; A12).

Tyttöjen ja poikien ammatteja

Rinnakkaiskoulujärjestelmän aikaan 1950-luvulla ei pelkän kansakoulun käyneelle tytölle ollut tarjolla monia ammattivaihtoehtoja. Äitiyden katsottiin olevan naisen ensisijainen elä-mäntehtävä, joten tyttöjen muodollinen kouluttautuminen oli toissijaista ja hyödyllisimmät taidot tulevaisuutta varten liittyivät käsityö- kotitalous- ja lastenhoitoaloihin (Selin 2018, esim. 108–109, 231–232). Airan kotona tekemät työt olivat hyvin naistapaisia: kodinhoitoa, käsitöitä ja nuorempien sisaruksien hoitamista. Vanhemmat olivat kuitenkin koulutusmyön-teisiä ja hakeutuminen ammattiopintoihin oli Airalle itsestänselvyyys (vrt. Armila ym. 2018, 1206–1207). Alavaihtoehtoja oli useampia ja lastenhoitoala yksi kiinnostava vaihto-ehto, mutta nimenomaan ammattina. (A3; A10; A11; A12.)

Työille ja pojille sopiviksi katsotut ammattialat erosivat 1950-luvulla selkeästi toisis-taan (Selin 2013 ja 2018; Laukia 2013, 191, 193, 227–229). Joukossa oli vain muutamia poikkeuksia, kuten mainospiirtäjän ammatti (Selin 2018, 229, 331, 364–365). Myös puutar-ha-ala oli tällainen poikkeus. Puutarhasta oli 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa muo-dostunut uudenlainen toimintatila, joka sijoittui perinteisen, sukupuolen mukaisen työnjaon välimaastoon. Puutarhatyön katsottiin jo varhain soveltuvan molemmille sukupuolille ja alan kehittäjiin kuului sekä miehiä että naisia. Esimerkiksi ruustinna Nora Pöyhönen oli Pohjois-Suomen puutarhaviljelyn edelläkävijä ja hänen perustamansa kasvitarha- ja keitto-koulu Haapavedellä tarjosi oppia nuorille naisille jo vuodesta 1893 lähtien. Puutarhurien ammattikunta oli kuitenkin miehinen, naisen paikaksi katsottiin monissa yhteyksissä ensisi-

jaisesti kotipuutarha. (Simonen 1961; Olausson 2016; Edgren-Henrichson 2016; Donner 2015, esim. 35–38, 113–117, 124–125.) Silti naiset hakeutuivat myös puutarha-alan korkeampaan koulutukseen: Suomen ensimmäisestä ylempää puutarhaopetusta tarjonneesta oppilaitoksesta, vuonna 1912 toimintansa aloittaneesta Lepaan puutarhaopistosta, oli vuoteen 1935 mennessä saanut päästötodistuksen 71 mies- ja 64 naisoppilasta. (Haapanen ym. 1935, 108).

Ammattiopintoihin haluttiin 1950-luvulla usein siksi, että päästäisiin pois nuoruuden raskaista ruumiillisista töistä (Vehkalahti 2013, 62). Tyttöjen ammattihaaveissa painottuivat siistit ja fyysisesti kevyet sisätyöt. Kummankaan sukupuolen unelmatyöhön ei kuulunut ruumiillinen ponnistelu, ja puutarha- ja maataloustyö sekä myymälätyöskentely nähtiin fyysisesti rasittavina. (Selin 2018, 121, 130–131, 307–308.) Länsimaissa nuorten mahdollisuudet päättää omaa elämäänsä koskevista valinnoista lisääntyivät toisen maailmansodan jälkeen (Selin 2018, 137). Airankin ammatinvalinnasta keskusteltiin kotona, mutta se oli silti päätös, joka tuli tehdä itse (A10; A11; A12.) Aira oli kasvanut nopeasti ja kärsi lapsena usein selkävivusta. Lisäksi hän sairastui helposti kuumetauteihin. Äiti oli huolissaan hänen jaksamisestaan, mutta ei kuitenkaan estellyt puutarha-alalle hakeutumista. Mielenkiintoista on, että Aira hylkäsi eläintenhoiton ammattina heinä-ärsytyksen vuoksi, mutta valitsi puutarha-alan äidin epäilyistä huolimatta. (A10; A11; A12.)

Fyysisyys kuuluu itsestään selvästi puutarhurin ammattiin tänäkin päivänä. Ennen muovin ja viljelyturpeen käyttöönottoa on työnteko kuitenkin ollut huomattavasti raskaampaa, sillä puulaatikot, saviruukut ja peltomulta ovat olleet todella painavia etenkin vettyneinä. Lisäksi harjoittelijat joutuivat tekemään kaikki ikävimmät työt, joten hentorakenteisen Airan on täytynyt kohdata harjoittelun alkuvaiheessa myös fyysisiä haasteita. Toista harjoittelupaikkaa varten lääkärintodistuksen kirjoittanut kajaanilaislääkäri arvioi Airan ominaisuuksia pilke silmäkulmassa:

[S]e sitten punnitsi minut ja sanoi ”Tyttö ja laukku painaa tämän”, en muista paljonko lienen painanut. ”No mitä me nyt pannaan tähän ruumiinrakenne”, se oli hyvin hauska. – Niin – (nauria äänessä) ”Pannaanko hintelä?” Minä olin tietysti, en ollu (nauria) siis kun olin nopeesti kasvanu (nauria) niin kaikki oli vähän semmoisia, niin kuin epäilivät (nauria) sitä minun puutarha-alalla pärjäämistä. – Muistatko mitä se laitto sitten, laittoko se.. (nauria) – Se pani varmaan sen hintelä. (...) Mutta, en yhtään ainutta sairaspäivää harjoitteluaikana sairastanu enkä ollu pois töistä, mi-, mitään (nauria äänessä) ylimääräistä, elikkä sen 3 v ja 7 kk, ei yhtään sairastu-, sairastamispäivää. (nauria) (A10.)

Aira suoritti harjoittelun, vieläpä ylimittaisena puutarhurikoulun alkamisajankohdan vuoksi ja ilman sairauspäiviä, ”kun oli kerran aloittanut” (A10). Kolmevuotinen puutarhaharjoittelu-aika osoitti alan realiteetit ja moni tytöistä keskeytti harjoittelun naimisiinmenon tai alanvaihdon vuoksi (A10; A12). Silti esimerkiksi Kempeleen puutarhurikouluun oli hakijoita 2–3 kertaa niin paljon kuin sinne voitiin ottaa, ja keskeyttämiä koulussa oli hyvin vähän (Oikkonen 1962, 8). Mari Käyhkö on todennut, että ammatillisessa (siivooja)koulutuksessa tyttöjä valmennetaan alaisiksi ja naisille tyypillisiin arjen näkymättömiin ylläpitotehtäviin (Käyhkö 2006, 223). Puutarhurin koulutus oli kuitenkin jo 1950- ja 1960-luvuilla molemmille sukupuolille samanlaista ja valmensi työn johtamiseen ja yrittäjyyteen. Puutarhurikoulussa työt ja työparit jaettiin nimen mukaisessa aakkosjärjestyksessä ja kaikki tekivät kaikenlaisia töitä. (A10, A12.) Lisäksi puutarhaharjoittelusta maksettiin sekä nais- että

miesharjoittelijoille samanlaista palkkaa, vaikka naisten palkat olivat Suomessa virallisesti miesten palkkoja alemmat vuoteen 1966 asti (Sirkiä 1958; vrt. Selin 2018, 230–231.)

Kuva 1. Ennen puutarhurikouluun pääsyä tuli suorittaa harjoittelu puutarhaoppilaitosten valvomissa harjoittelupuutarhoissa. Kuvassa Aira kolmannen vuoden harjoittelijana. Kuvälähde: Yksityiskokoelma.

Yrittäjän katse menneisyyteen

Ruumiillinen työ oli luonnollinen osa koneistamattoman maaseudun kodin elämää, mutta näen fyysisten esteiden voittamisen merkityksellisenä tekijänä Airan muistelupuheessa. Monet avainkertomukset käsittelevät omaehtoisia projekteja, joihin liittyy fyysistä ponnistelua, kuten kukkapenkien kaivamista kotipihan kiviseen maahan ja pitkiä polkupyörämatkoja. Lapion tylsyys ja työn vaivalloisuus ovat olennainen osa etenkin koivujen istutuksesta kertomista (A5; A7; A10; A11). Yhden kerran Aira sivuaa lapion teroittamista ja liittyy mukaan kerrontahetken arvion: *[K]auhean tylsällä lapiolla kun eihän sitä, kukapas se nyt*

olis tytölle teroittanut sen lapion. (A7.) Tyttö joutui siis tyytymään huonoon työvälineeseen, koska ei itse pystynyt sitä kunnostamaan eikä kukaan muukaan sitä ainakaan tuona päivänä tehnyt. Syy tähän ei käy haastattelusta ilmi; tosin Aira ei näytä edes pyytäneen apua ja isä ja veljet olivat yleensä töissä pihapiirin ulkopuolella. Lapiro oli siis työkalu, jota Aira käytti omien suunnitelmiansa toteuttamiseen. Työvälineen poikkeuksellisuutta tai vähäarvoisuutta kuvaa seminaarin puutarhurin kommentti Airan pyytäessä työtodistusta toista harjoittelupaikkaa varten (A10; A11):

Niin hän sano näin kun minä sitä kysyn niin sano että lapiro varrestako sinä aiot ottaa leipäsi? – Mm – Se oli niin epäilevä se, kun hän sano sen mulle – Siis seminaarin puutarhuri? – Seminaarin puutarhuri. (A10.)

Lapiosta kuitenkin tuli yksi Airan monista työvälineistä. Keho mukautui työhön ja ammatti piirtyi kehoon vähitellen fyysisen harjaantumisen kautta. Airalle fyysinen tekeminen on yksi osa työn kokonaisuutta; osaamista vaativaa, kiinnostavaa ja työn iloa tuottavaa kasvien kasvatusta (A12). Kun vuosikymmenten työ on muokannut kehosta sitkeän, hyväkuntoisen ja ikääntymisestä huolimatta edelleen toimintakykyisen, voi vastuksia tarkastella tänä päivänä voittajana (vrt. Vanha-Similä 2017, 120–123, 221–222).

Lopuksi

Nuoren naisen hakeutuminen syrjäseudulta erikoisalan koulutukseen muualle Suomeen ei ollut 1950-luvulla tavallista. Koulutukseen lähtö ja myös sen loppuun saattaminen olivat poikkeama sukupuolitapaisuudesta siitä huolimatta, että tyttöjen kouluttautuminen lisääntyi 1950-luvun kuluessa. Maailma, jossa Aira eli, oli hyvin sukupuolittunut naisten ja miesten elinpiiriin, työnjaon, vaatetuksen ja tapojen osalta niin kotona kuin sen ulkopuolellakin, eikä Aira kyseenalaistanut tätä. Hänen kerronnastaan ei kuitenkaan välity tunnetta sukupuolten välisen epäoikeudenmukaisuuden kokemisesta. Kodin tapojen muistelussa on sen sijaan useita mainintoja, jotka kertovat isän tasa-arvoisesta suhtautumisesta äitiin ja sukupuolitapaisen työnjaon kyseenalaistamisesta. Airan isä teki siis sukupuolirefleksiivisiä tekoja. (Ks. Jokinen 2004, 300.) Airan saamat puutarhavaikutteet tulivat sekä miehiltä että naisilta, mutta sukupuolen sijaan muistelussa näyttäytyy merkityksellisenä vaikuttajien oma innostuneisuus ja kyky tartuttaa innostus lapseen ja nuoreen.

Maatalouden lähialalle puutarhuriksi kouluttautuminen oli Airan sosiaalisen taustan ja kodin arvomaailman mukainen valinta. Työteliäisyyden eetos on ollut suomalaisia yhdistävä tekijä sosiaaliryhmästä riippumatta (Tuomaala 2004, 156–159). Työteliäisyyden lisäksi Airan kodin perintönä omaksutut käden taidot, itseohjautuvuus ja esteettisyyden taju olivat hyödyllistä kulttuurista pääomaa yrittäjyyteen suunnanneen käytännöllisen koulutuksen aikana (vrt. Bourdieu 1986, 243). Ammattikoulut kuuluivat kauppa- ja teollisuusministeriön alaisuuteen, puutarhurikoulutus puolestaan oli muun maa- ja metsätalouseläminen koulutuksen tapaan maatalousministeriön alaista. Luonnonvara-aloille on ollut ominaista elinkeinojen kokonaisvaltaisuus ja elämäntavallisuus, minkä seurauksena esimerkiksi ammatillinen järjestäytyminen on ollut vähäistä. (Laukia 2013, Liite 1; Heikkinen, A. 2000). Aira ehti olla palkkatyössä ennen yrittäjyytensä alkua ainoastaan vuoden (vrt. Ikonen 2008, esim. 107, 130). Pidänkin yhtenä muistelun säröttömyyden syynä sitä, ettei hän ole tutustunut suuriin, hierarkkisiin työyhteisöihin kuten teollisuuslaitoksiin, eikä siten ole juurikaan kohdannut luokkaisuuden tiedostavia tai arvomaailmaansa kyseenalaistavia ajattelutapoja (vrt. esim. Vanha-Similä 2017; Koskinen-Koivisto 2016; Naarminen 2018).

Helsinkiläisnuorten tärkein koulutusmotivaation lähde oli työn kiinnostavuus, ja kiinnostus kasveihin ja alaan nousee myös Airan haastatteluissa voimakkaasti esiin (Selin 2018, 134–135; A5; A7; A8; A9; A10; A11; A12). Hän tähdentää sen merkitystä myös arvioidessaan puutarhurilta vaadittavia ominaisuuksia: työstä täytyy pitää, että sitä jaksaa tehdä silloinkin, kun työtä ja huolta on paljon (A12). Elannon hankkiminen yrittäjänä puutarhaviljelyllä poikkeaa normaalista palkkatyöstä myös sitovuuden, työn määrän ja taloudellisen varmuuden osalta. Saman tyyppinen työn kokonaisvaltaisuus ilmenee esimerkiksi Airan ikäluokkaan kuuluvien maatilan emäntien kokemuksissa: työtä on tehty oman tilan eteen paljon ja etenkin eläinten hoito voi olla ympärivuorokautista (Sireni 2004, 65–69; myös Ikonen 2008, 110). Airan ”kasvit ensin” -tärkeysjärjestys ulottuu kuitenkin myös sosiaalisiin suhteisiin: mieleiset lauantai-iltapäivän yllätysvieraat saavat viihtyä ilman emäntää, jos samaan aikaan on viimeinen hetki tehdä pelargonioiden säätely, mikä on selkeä poikkeama naistapaisuudesta (A12; vrt. esim. Ikonen 2008, 190–191; Sireni 2004, 269).

Puutarhayrittäjyys on merkinnyt Airalle työn asettamista elämässä etusijalle (vrt. Käyhkö 2006, 215–218, 230–231; ks. Koskinen-Koivisto 2016). Työ tuottaa tyydytystä ja on samalla kiinnostuksen kohde, jota ei ole tarvetta tasapainottaa muilla harrastuksilla, ainoastaan viikoittaisella lepopäivällä. Sitä, missä määrin tämä kokonaisvaltaisuus johtuu puutarhayrittäjyyden luonteesta ja sitovuudesta ja missä määrin henkilökohtaisista elämänarvoista, ei tutkimusaineisto kerro. Airan elämäntavassa on kuitenkin paljon samoja piirteitä kuin lapsuudenkodissa ja esimerkiksi kotitalouden työnjako perinteistä (myös Ikonen 2008, 111–112). Puutarhurikoulutuksessa ei työtehtäviä tutkimusaineiston mukaan eroteltu, mutta oman yrityksen työnjaossa on silti heterotapaisuutta (ks. Jokinen 2004, 290–292). Samalta puutarhurikurssilta valmistunut ja ensin seurakuntapuutarhurina työskennellyt puoliso Pentti tuli yritykseen mukaan vuonna 1983. Vaikka myös Aira tekee paljon fyysisistä työtä ja on hyvin perillä viljelyteknisistä laitteista, huolehtii Pentti eniten voimaa vaativista tehtävistä ja teknisistä asennuksista sekä käyttää työkoneita ja tietokonetta. Aira puolestaan suunnittelee ja organisoii kasvien viljelyn ja niiden tarvitsemat hoitotoimet, joita molemmat suorittavat. Puutarhurikoulutus tarjosi naisille ja miehille yhtäläiset valmiudet yrittäjyyteen, mutta erilaiset kiinnostuksen kohteet, henkilökohtaiset vahvuudet ja todennäköisesti myös sisäistetty sukupuolitapaisuus eriyttävät työtehtäviä käytännössä.

Tämän artikkelin tavoitteena oli selvittää ja analysoida Airan ammatinvalintaan johtaneita seikkoja. Puutarhuriksi kouluttautumisen ja myöhemmän yrittäjyyden mahdollistivat kodin ja suvun riittävä taloudellinen, kulttuurinen ja sosiaalinen pääoma. Vanhemmat eivät olleet varakkaita, pitkälle kouluttautuneita eivätkä luokkatietoisia, joten ammatinvalinta tapahtui ilman selkeää etukäteissuunnitelmaa (vrt. Selin 2018, 184–188). Kuhmolaisnuoren kouluttautuminen ei ollut 1950-luvulla itsestäänselvyys paikkakunnan köyhyyden ja sosiaalisen homogeenisuuden vuoksi. Myös tietoisuus ammatillisista koulutusmahdollisuuksista oli vähäistä, mutta se lisääntyi 1950-luvulla kansa- ja jatkokoulujärjestelmän kehittymisen sekä keskikoulun myötä. Lisäksi kansanopistolla oli tärkeä rooli Kainuussa koulutuksen aukkojen paikkaajana ja koulutusmyönteisyyden lisääjänä useiden sukupolvien aikana. Taloudellinen pääoma oli alueella yleisesti vähäistä, mutta sen kompensoijana toimi kulttuurinen pääoma, jota oppilaitokset ja neuvontajärjestöt tarjosivat.

Lapsena herännyt kiinnostus, sattumat, omaehtoiset valinnat ja kulloisessakin tilanteessa sopivan kokoiset askeleet johdattivat Airan urapolulle, jonka hän kokee edelleen omakseen. Airan ammatinvalinta olisi ollut toinen ilman instituutioita, joiden kautta puutarhaviljely levisi Suomen syrjäseuduille. Lasten ja nuorten puutarhaopetuksen pohjimmaisena

päämääränä oli käytännön taitojen avulla saavutettava yksilön ja yhteisön hyvinvointi sekä lapsen ja nuoren kasvattaminen kunnolliseksi, työteliääksi ja ahkeraksi kansalaiseksi (ks. esim. Luukko 1934; Simonen 1953). Kansakoulunopettaja, kerhoneuvoja ja puutarhaopettaja tarjosivat syrjäseudun nuorille opetusta, mutta myös virikkeitä, joita he eivät olisi muutoin saaneet. Yhden ihmisen elämänvaiheisiin kohdistuvan muistitietotutkimuksen avulla tulee näkyväksi myös heidän tärkein työkalunsa: oma innostus, jonka he tartuttivat myös oppilaaseensa.

Lähteet

Haastatteluaineisto

Airan haastattelut:

- A1, 18.3.2004, lapsuusmuistot ja kotikasvatus (28:00).
- A2, 19.3.2004, lapsuusmuistot ja kotikasvatus (38:00).
- A3, 21.3.2004, lapsuusmuistot ja kotikasvatus (60:00).
- A4, 6.2.2005, kansakoulumuistoja, ei nauhoitusta.
- A5, 18.3.2007, viljely- ja koristekasveja Airan lapsuudessa I (56:00).
- A6, 19.3.2007, viljely- ja koristekasveja Airan lapsuudessa II (37:45).
- A7, 24.3.2008, 1940- ja 50-luvun lapsuus- ja nuoruusajan pihapiirien muistelua ja kuhmolaisen pihakulttuurin vaiheita (31:13).
- A8, 25.3.2008, kuhmolaisen pihakulttuurin vaiheita, jatkoa (2:03:28).
- A9, 25.5.2008, pihan kauneudesta (1:07:50).
- A10, 3.2.2013, puutarhuriuden alkujuurilla (1:44:46).
- A11, 25.2.2018, puutarhuriuden alkujuurilla (60:08).
- A12, 4.3.2018, aiemman täydennystä ja puutarhuriuden pohdintaa (1:11:21).

Kirjallisuus

- Abrams, Lynn 2010. *Oral History Theory*. Abingdon & New York: Routledge.
- Armila, Päivi & Käyhkö, Mari & Pöysä, Ville 2018. On the educational edges of a learning society: the Finnish hinterland as a framework of educational choices for young people. *Journal of Youth Studies*, 21 (9), 1198–1215 [www-lähde]. < <https://doi.org/10.1080/13676261.2018.1453128> > (Luettu 27.11.2018).
- Armila, Päivi & Halonen, Terhi & Käyhkö, Mari (toim.) 2017. *Reunamerkintöjä hylkysyrjästä. Nuorten elämänraameja ja tulevaisuudenkuvia harvaanasutulla maaseudulla*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisuja 117, Liike [www-lähde]. < https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/kuvat/verkojulkaisut/reunamerkintoja_hylkysyrjasta.pdf > (Luettu 27.11.2018).
- Bourdieu, Pierre 1986. The Forms of capital. In Richardson, J. G. (ed.), *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. New York: Greenwood Press, 241–258.
- Geertz, Clifford 1973. *The interpretation of cultures: selected essays*. New York: Basic Books.
- Donner, Julia 2015. *Kasvitarhasta puutarhakotiin. Naiset kotipuutarhan tekijöinä Suomessa 1870–1930*. Helsinki: Helsingin yliopisto [www-lähde]. < <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-1691-8> > (Luettu 24.11.2018).
- Edgren-Henrichson, Nina 2016. Pomologen Alexandra Smirnoff – en sann pionjär. *Bulletin för trädgårdshistorisk forskning* 29 (15) [www-lähde]. < <http://>

- www.gardenhistoryforum.org/wp-content/uploads/2013/04/Bullen-161020-la%CC%8A%CC%88st.pdf > (Luettu 24.11.2018).
- Fingerroos, Outi & Haanpää, Riina 2006. Muistitietotutkimuksen ydinkysymyksiä. Teoksessa Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo ja Ulla-Maija Peltonen (toim.), *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Tietolipas 214. Helsinki: SKS, 25–48.
- Haapanen, Arvo, Collan, Olavi & Salmenlinna S. S. 1935. *Lepaan puutarhaopisto 1910–1935*. Porvoo: WSOY.
- Hartikainen, Esko 2017. Keskustelun keskellä syrjä: syrjäseutukeskustelu Suomessa vuodesta 1943. Teoksessa Armila, Päivi, Halonen, Terhi & Käyhkö, Mari (toim.), *Reunamerkitöjä hylkysyrjästä. Nuorten elämänraameja ja tulevaisuudenkuvia harvaanasutulla maaseudulla*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, Verkkojulkaisuja 117, 23–40 [www-lähde]. < https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/kuvat/verkkojulkaisut/reunamerkitoja_hylkysyrjasta.pdf > (Luettu 27.11.2018).
- Heikkinen, Anja 2000. Eliittimaanviljelijöistä ja työnjohtajista luonnonvarojen käytön asiantuntijoihin ja monitoimiyrittäjiin. Teoksessa Rajaniemi, Anneli (toim.), *Suomalaisen ammattikasvatuksen historia*. Helsinki: Opetus-, kasvatustieteiden ja koulutusalojen säätiö, 92–101.
- Heikkinen, Reijo 1995. *Kasvatus ja koulutus Kainuussa. Kainuun koulutusjärjestelmän kehitys syyskuuhun 1945 mennessä*. Kajaani: Kajaanin opettajankoulutuslaitos, Oulun yliopisto.
- Heikkinen, Reijo 2000. *Koulutusta ja kulttuuria Kajaanin kampuksella. Sata vuotta opettajakoulutusta Kajaanissa*. Kajaani: Kajaanin opettajankoulutusyksikkö, Oulun yliopisto.
- Hynninen, Anna 2017. *Minä, lotta, vaimo, äiti. Kerronnan variaatio ja toimijuus aktiivikertojan muistelukerronnassa*. Turku: Turun yliopisto [www-lähde]. < <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-6729-2> > (Luettu 24.11.2018).
- Hytönen, Kirsi-Maria 2013. Monikasvoinen 1950-luku. Teoksessa Hytönen, Kirsi-Maria & Rantanen, Keijo (toim.), *Onnen aika? Valoja ja varjoja 1950-luvulla*. Jyväskylä: Atena, 7–13.
- Hyyrö, Tuula 2015. Oskarin opissa Kuhmon kunnallisessa kokeilukeskikoulussa. Teoksessa Säntti, Janne (toim.), *Koulumuistot – kokemuksia koulusta, tutkimusta muistelusta. Suomen kasvatuksen ja koulutuksen seuran vuosikirja 2015. Koulu ja menneisyys LIII*. Helsinki: Suomen kasvatuksen ja koulutuksen seura, 137–155 [www-lähde]. < <http://www.kasvhistseura.fi/julkaisut/koulu-ja-menneisyys/koulumuistot-%E2%80%93-kokemuksia-koulusta-tutkimusta-muistelusta> > (Luettu 24.11.2018).
- Hämeenaho, Pilvi & Koskinen-Koivisto, Eerika 2014. Etnografian ulottuvuudet ja mahdollisuudet. Teoksessa Hämeenaho, Pilvi & Koskinen-Koivisto, Eerika (toim.), *Moniulotteinen etnografia*. Helsinki: Ethnos, 7–31.
- Ikonen, Hanna-Mari 2008. *Maaseudun naiset yrittäjinä. Elettyjä käytäntöjä ja jaettuja tulkintoja yrittävässä yhteiskunnassa*. Tampere: Tampereen yliopisto [www-lähde]. < <http://urn.fi/urn:isbn:978-951-44-7216-9> > (Luettu 24.11.2018).
- Jokinen, Eeva 2004. Kodin työt, tavat, tasa-arvo ja rento refleksiivisyys. Teoksessa Jokinen, Eeva, Kaskisaari, Marja & Husso, Marita (toim.), *Ruumis töihin! Käsite ja käytäntö*. Tampere: Vastapaino, 285–304.
- Kananen, Heli 2018. Wariksen aineiston kertomaa: Pohdintaa muistitiedon sisältöä ohjaavista tekijöistä. – *Ennen ja nyt. Historian tietosanomat* 2018/1 [www-lähde]. < <http://www.historiantietosanomat.fi/> >

- www.ennenjanyt.net/2018/02/wariksen-aineiston-kertomaa-pohdintaa-muistitiedon-sisalto-ohjaavista-tekijoista/ > (Luettu 24.11.2018).
- Kemppainen, Satu & Pykäläinen, Lauri 2009. *Kainuun Opisto 100 vuotta. Kristillinen kansanopisto 1909–2009. Ei vain koulu koulujen joukossa*. [Paltamo: Kainuun Opisto.]
- Koivisto, Hanne 2016. Elämää maalla ja kaupungissa. Teoksessa Kaartinen, Marjo, Salmi, Hannu & Tuominen, Marja (toim.), *Maamme. Itsenäisen Suomen kulttuurihistoria*. Helsinki: SKS, 49–77.
- Korkiakangas, Pirjo 2013. Onnen aika lapsuuden. Muistelua ja nostalgiaa. Teoksessa Hytönen, Kirsi-Maria & Rantanen, Keijo (toim.), *Onnen aika? Valoja ja varjoja 1950-luvulla*. Jyväskylä: Atena, 19–29.
- Korkiakangas, Pirjo 1996. *Muistoista rakentuva lapsuus. Agraarinen perintö lapsuuden työnteon ja leikkien muistelussa*. Kansatieteellinen arkisto 42. Helsinki: Suomen muinaismuistoyhdistys.
- Koskinen-Koivisto, Eerika 2016. *Her Own Worth. Negotiations of Subjectivity in the Life Narrative of a Female Labourer*. Studia Fennica Ethnologica 16. Helsinki: SKS [www-lähde]. < <http://dx.doi.org/10.21435/sfe.16> > (Luettu 24.11.2018).
- Koskinen-Koivisto, Eerika 2014. Tutkimuskohteena läheinen ihminen. *Elore* 21 (2) [www-lähde]. < http://www.elore.fi/arkisto/2_14/koskinen-koivisto.pdf > (Luettu 27.11.2018)
- Käyhkö, Mari 2006. *Siivoojaksi oppimassa. Etnografinen tutkimus työläistyöistä puhdistuspalvelualan koulutuksessa*. Joensuu: Joensuu University Press.
- Latvala, Pauliina 2005. *Katse menneisyyteen. Folkloristinen tutkimus suvun muistitiedosta*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1024. Helsinki: SKS.
- Laukia, Jari 2013. *Tavoitteena sivistynyt kansalainen ja työntekijä. Ammattikoulu Suomessa 1899–1987*. Helsingin yliopisto [www-lähde]. < <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-9411-8> > (Luettu 24.11.2018).
- Luukko, H. V. 1934. *Kansakoulu kansan kouluksi: koulukasvitarhat kansataloudellisina ja pedagogisina kasvatusvälineinä*. 2. uudistettu painos. Porvoo: WSOY.
- Löfström, Jan 1999. *Sukupuoliero agraarikulttuurissa. ”Se nyt vaan on semmonen”*. Helsinki: SKS.
- Malinen, Antti 2017. Rauhaa rauhattomuuteen: luonnon ja eläinten merkitys vaikeissa oloissa eläneiden lasten elämässä, n. 1945–1960. *Kasvatus & Aika* 11 (1), 24–40 [www-lähde]. < <https://journal.fi/kasvatusjaaika/article/view/68703> > (Luettu 27.11.2018).
- Matikka, Maarit 2009. *Kolme taloa Kainuussa. Metsätorppa, suurtila, kruununmaa*. Helsinki: Books on Demand GmbH.
- Naarminen, Niina 2018. *Naurun voima. Muistitietotutkimus huumorin merkityksistä Tikka-kosken tehtaan paikallisyhteisössä*. Helsinki: Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura [www-lähde]. < <http://hdl.handle.net/10138/231260> > (Luettu 24.11.2018).
- Nevala, Seija-Leena & Hytönen, Kirsi-Maria 2015. Toimet, työt ja taakat. Perhe-elämä maaseudulla sodan jälkeen. Teoksessa Kivimäki, Ville & Hytönen, Kirsi-Maria (toim.), *Rauhaton rauha. Suomalaiset ja sodan päättymisen 1944–1950*. Tampere: Vastapaino, 151–172.
- Oikkonen, Arvo 1962. *Kempeleen puutarhurikoulu 1952–1961*. Kempele: Kempeleen puutarhurikoulu.
- Olausson, Inger 2016. Kvinnor i trädgårdbranschen 1860–1950. – *Bulletin för trädgårdshistorisk forskning* 29 (16) [www-lähde]. < <http://www.gardenhistoryforum.org/wp-content/uploads/2013/04/Bullen-161020-la%CC%8Agupplo%CC%88st.pdf> > (Luettu 24.11.2018).

- Peltonen, Ulla-Maija 1996. *Punakapinan muistot. Tutkimus työväen muistelukerronnan muotoutumisesta vuoden 1918 jälkeen*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 657. Helsinki: SKS.
- Piirainen, Marjukka 2016. Puutarhapuhetta ja puheen tulkintaa. Ammatillinen tieto kulttuurintutkijan tukena. Teoksessa Steel, Tytti & Jouhki, Jukka (toim.), *Etnologinen tulkinta ja analyysi. Kohti avoimempaa tutkimusprosessia*. Helsinki: Ethnos, 165–199.
- Piirainen, Marjukka 2011. *Omassa puutarhassa. Muistitietotutkimus kainuulaisesta puutarhanhoidosta*. Perinteentutkimuksen Pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen yliopisto.
- Portelli, Alessandro 2006 [1998]. What Makes Oral History Different? In Perks, Robert & Thomson, Alistair (eds), *The Oral History Reader*. Second edition. London: Routledge, 32–42.
- Rahikainen, Marjatta 2003. Nuorena työhön. Lasten ja nuorten työnteko 1900–1970. Teoksessa Aapola, Sinikka & Kaarninen, Mervi (toim.), *Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuorison historia*. Helsinki: SKS, 161–185.
- Rantanen, Keijo 2013. ”Aika entinen ei koskaan enää palaa” Elämää Nokian tehdaspaikkakunnalla. Teoksessa Hytönen, Kirsi-Maria & Rantanen, Keijo (toim.), *Onnen aika? Valoja ja varjoja 1950-luvulla*. Jyväskylä: Atena, 225–232.
- Romppainen, Hannu 2017. *Kainuu 1918*. Oulu: Opuspaja.
- Selin, Sinikka 2018. *Mikä sinusta tulee isona? Koulutus- ja ammattisuunnitelmat 1950–60-luvun Helsingissä*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisuja 132 [www-lähde]. < https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/kuvat/verkkojulkaisut/mika_sinusta_tulee_isona.pdf > (Luettu 24.11.2018).
- Selin, Sinikka 2013. Autonasentajaksi vai metallialalle, myymälään vai konttoriin? Kansa-koulunuorten ammatinvalintaa 1950-luvulla. Teoksessa Hytönen, Kirsi-Maria & Rantanen, Keijo (toim.), *Onnen aika? Valoja ja varjoja 1950-luvulla*. Jyväskylä: Atena, 87–97.
- Simonen, Seppo 1961. *Suomen puutarhatalouden historia*. Helsinki: Puutarhaliitto r. y.
- Simonen, Seppo 1953. *Maatalouskerholiitto 1928–1953*. Helsinki: Maatalouskerholiitto ry.
- Sireni, Maarit 2004. ”Siinä sivussa syntyivät lapset”. Maatilan emännuus Maan sydämetä -aineistossa. Teoksessa Nirkko, Juha & Vesala, Kari Mikko (toim.), *Kirjoituksia maan sydämetä. Tutkimusnäkökulmia maanviljelijöiden kilpakeruuaineistoon*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Sirkkiä, Viljo I. 1968. Puutarha-alan työehtosopimus. *Puutarhakalenteri 1958*. Helsinki: Puutarhaviilijäin Liitto, 203–205.
- Syväoja, Hannu 2004. *Kansakoulu – suomalaisten kasvattaja. Perussivistystä koko kansalle 1866–1977*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Tauriainen, Juhani 2009. *Elämänmenoa Kuhmoniemen kylässä*. Kuhmo: Kuhmoniemen maaseutuseura r.y.
- Tedre, Silva & Pöllänen, Pirjo 2017. Metodologinen urbanismi ja maaseutututkimus. Teoksessa Armila, Päivi, Halonen, Terhi & Käyhkö, Mari (toim.), *Reunamerkitöjä hylkysyrjästä. Nuorten elämänraameja ja tulevaisuudenkuvia harvaanasutulla maaseudulla*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, Verkkojulkaisuja 117, 125–134 [www-lähde]. < https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/kuvat/verkkojulkaisut/reunamerkitöja_hylkysyrjasta.pdf > (Luettu 27.11.2018).
- Tuomaala, Saara 2004. *Työätekevistä käsistä puhtaiksi ja kirjoittaviksi. Suomalaisen oppivelvollisuuskoulun ja maalaislasten kohtaaminen 1921–1939*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- Törmä, Jonne 1956. Puutarhuriksi ja hortonomiksi valmistuminen. *Puutarhakalenteri 1957*. Helsinki: Puutarhaviljelijäin Liitto, 247–250.
- Vanha-Similä, Maria 2017. Yhtiöön, yhtiöön! *Lapsiperheiden arki Forssan tehdasyhteisössä 1950–1970-luvuilla*. Kansatieteellinen arkisto 58. Helsinki: Suomen muinaismuistoyhdistys [www-lähde]. < <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-6655-06-2> > (Luettu 23.11.2018).
- Vehkalahti, Kaisa 2013. Heinäpellolta tanssilavalle. 1950-luvun kultainen nuoruus. Teoksessa Hytönen, Kirsi-Maria & Rantanen, Keijo (toim.), *Onnen aika? Valoja ja varjoja 1950-luvulla*. Jyväskylä: Atena, 53–65.
- Wilmi, Jorma 2004. *Maanläheisesti 100 vuotta. Kainuun maaseutukeskus 1904–2004*. Kajaani: Kainuun maaseutukeskus ry.
- Wilmi, Jorma 2003. *Kuhmon historia*. Kuhmo: Kuhmon kaupunki.

FM Marjukka Piirainen on perinteentutkimuksen jatko-opiskelija Itä-Suomen yliopistossa Joensuussa ja tekee väitöskirjaa kainuulaisesta puutarhakulttuurista.